

PERSPECTIEF OP OUDERBETROKKENHEID

Hoe krijg je betrokken ouders en zorg je voor een educatieve samenwerking?
-J. Geleijnse-

De laatste jaren is er veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen ouders en school. Steeds vaker is het streven van een basisschool de ouders te betrekken bij het onderwijs. Daarbij is het van belang dat een schoolteam weet wat ze wil. Het gaat dan niet alleen om ouders deel te laten nemen in de medezeggenschapsraad of mee te laten helpen op een sportdag, maar ook meer om ouders te betrekken bij het leerproces van hun kind. Uit allerlei onderzoeken blijkt namelijk dat betrokkenheid van ouders een positief effect heeft op zowel de prestaties van kinderen als hun motivatie, welbevinden en sociaal gedrag (Oostdam & De Vries, 2014).

Ouders kunnen op allerlei manieren betrokken zijn bij de school. Het is van belang dat de directie en de leerkrachten helder hebben wat zij willen en wat niet. De Vries (2015) adviseert de ouders niet als klant te zien, maar als samenwerkingspartner om de ontwikkeling van het kind zo goed mogelijk te laten verlopen. In dit kader zijn er twee belangrijke begrippen: ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. Onder 'ouder-participatie' wordt daadwerkelijk het actief zijn van ouders op een school bedoeld, bijvoorbeeld het helpen in de bibliotheek. Bij 'ouderbetrokkenheid' gaat het om 'actieve betrokkenheid van ouders bij de opvoeding en het onderwijs van hun kind' (Oostdam & De Vries, 2014, blz. 17). Zowel ouderparticipatie als ouderbetrokkenheid leidt niet altijd direct tot eerder genoemde positieve effecten. Voorlezen thuis blijkt van groot belang te zijn voor de taalontwikkeling van kinderen, maar het helpen bij het rekenhuiswerk kan juist negatief uitpakken. Dit omdat ouders de strategieën van de school

niet kennen en daardoor zorgen voor verwarring bij hun kind.

Samenwerking. Ouders en school kunnen op verschillende fronten samenwerken. Oostdam en Hooge (2012) maken onderscheid in drie vormen van samenwerking:

- maatschappelijk
- educatief
- ouderparticipatie (zie figuur 1).

Figuur 1. Samenwerkingsvormen (Oostdam & Hooge, 2012).

Wanneer ouders en school in overleg gaan over bijvoorbeeld buitenschoolse activiteiten in de buurt gaat het om maatschappelijke samenwerking. Bij educatieve samenwerking wordt er onderscheid gemaakt tussen

- pedagogische samenwerking.
- didactische samenwerking.

In de **pedagogische samenwerking** gaat het met name over het pedagogisch klimaat en wil men dat school en thuis niet twee verschillende werelden zijn voor het kind. Het

gaat hierbij om het afstemmen van opvoedend handelen, waardoor ervoor gezorgd wordt dat een kind zich op school thuis voelt. Het is van belang dat een leerkracht zich verdiept in de culturele en maatschappelijke achtergrond van de leerlingen. Soms speelt een andere volwassene in het opvoeden van het kind een grote rol en kan het van belang zijn die ook uit te nodigen bij de gesprekken. Het besef dat iedere ouder en ieder gezin anders is en dat er geen standaardaanpak bestaat, is belangrijk.

Een *didactische samenwerking* gaat over het informeren en inschakelen van ouders bij het leerproces van hun kind, bijvoorbeeld door gerichte ondersteuning thuis te bieden. Met name bij het lezen is er een positief verband met de schoolprestaties (Oostdam & De Vries, 2014).

Als laatste vorm wordt de *ouderparticipatie* genoemd: ouders die ingezet worden bij allerlei activiteiten die zonder ouderhulp niet uitgevoerd kunnen worden als extra handen, bijvoorbeeld bij excursies, en ook meer formeel bij de medezeggenschapsraad, schoolgids, e.d.

Succesfactoren.

Ook is er onderzoek gedaan naar de succesfactoren in de samenwerking tussen ouders en scholen. Hierbij worden vier voorwaarden onderscheiden:

1. Samenwerkingscultuur
2. Samenwerkingsstructuur
3. Samenwerkingsbereidheid
4. Samenwerkingsvaardigheden (Smit, Wester & Van Kuijk, 2012).

Een *samenwerkingscultuur* is de wijze van met elkaar omgaan en bijvoorbeeld hoe welkom ouders zich voelen op een school. Voor een leerkracht zijn er vier belangrijke factoren als het gaat om samenwerking met ouders:

een positieve, onbevooroordeelde houding

- een open en transparante communicatie
- het geven van praktisch bruikbare concrete tips
- het frequent contact hebben met ouders over de voortgang (al dan niet met digitale middelen) (Oostdam & De Vries, 2014).

Het versterken van onderlinge oudercontacten is eveneens van belang; deze kunnen ondersteunend werken in de samenwerking tussen ouders en school.

Daarnaast moet er een goede samenwerkingsstructuur liggen:

- afspraken
- regels
- procedures

Waarbij de verantwoordelijkheden van zowel ouders als school helder geformuleerd worden. Een voorbeeld hiervan is de mogelijkheid van ouders om de school of individuele

leerkrachten van feedback te voorzien, maar zeker ook de intakegesprekken en inloopochtenden waarin onderwijsondersteunend gedrag thuis en het 'rolmodel' zijn besproken. Het is van belang dat er activiteiten georganiseerd worden waarbij ouders betrokken worden (bijvoorbeeld als de leerkracht begeleid wordt bij het kiezen van (voorlees)boeken thuis).

Als derde wordt samenwerkingsbereidheid genoemd. Hieronder vallen:

- contact houden met ouders ook juist als het goed gaat,
- gelijkwaardige manier van samenwerken
- gezamenlijke houding ten aanzien van waarden, normen en opvoeden (Oostdam & De Vries, 2014).

Van belang hierbij is dat de ouders concrete aanwijzingen geven voor onderwijsondersteunend gedrag op school in combinatie met positieve aandacht thuis. Dialoog tussen betrokkenen is daarbij belangrijk: dat ouders niet alleen laten weten wat er op school speelt, maar ook dat leerkrachten weten wat er thuis speelt. Sommige ouders kunnen steun gebruiken door te bespreken hoe zij een belangrijk gesprek met hun kind kunnen voeren over school en loopbaankeuzes. Veel scholen kiezen in het kader van samenwerkingsbereidheid voor het uitnodigen

van de leerling bij de gesprekken met ouders. Tijdens deze gesprekken kunnen ook teleurstellingen van ouder(s) en/of leerling aan bod komen. Het is goed te beseffen dat in andere culturen er een andere visie is op de samenwerking tussen ouders en school, namelijk de school als kennisoverdrachtinstituut. Daardoor zien deze ouders voor zichzelf geen vanzelfsprekende rol weggelegd in het leerproces van hun kind. Tot slot zijn de samenwerkingsvaardigheden essentieel. Van een leerkracht wordt verwacht dat hij responsief is voor zowel de leerlingen als hun ouders en open staat voor verschillende vormen van ouderbetrokkenheid. In dit kader wordt vaak (interculturele) communicatie genoemd, waarin vaardigheden als aandacht, luisteren, aanvoelen en erkennen nodig zijn om af te stemmen op de ander (Bolks, 2015). Van belang is om leerkrachten en ouders vanuit een gezamenlijk analyse en dialoog doelen voor ouderbetrokkenheid te laten formuleren (Oostdam & de Vries, 2014). Daarvoor zijn verschillende technieken (zie leerwerkkaart Gespreksvoering met ouders).

Samenwerking tussen school en ouders ontstaat niet zomaar. Hiervoor is tijd, inzet en een dialoog nodig. Duidelijk is wel het nut van deze samenwerking, want die is bevorderlijk voor de ontwikkeling van de leerlingen (Oostdam & de Vries, 2014).

Literatuur: Bolks, T. (2015). Professioneel communiceren met ouders. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers. Oostdam, R. & Hooge, E. (2012). Making the difference with active parenting. European Journal of Psychology, 28 (2), 337-351. Oostdam, R. & De Vries, P. (2014). Samen werken aan leren en opvoeden. Bussum: Coutinho. Smit, F., Wester, M. & Kuijk, J. (2012). Ouderbetrokkenheid en verbeteren van leerprestaties; literatuurstudie. Nijmegen: ITS. Vries, de, P. (2017). Handboek Ouderbetrokkenheid 3.0. Utrecht: CPS. Vries, de, P. (2015). Bang voor ouders? Tips voor een betere samenwerking. LBBO Beter begeleiden 2015, april, p. 17-19.

emoedigende terugkoppeling, maar zijn deze in werkelijkheid kort en onnauwkeurig. Soms is het beter meer aandacht te geven dan een kort, algemene lof uiting te doen.

Feedback geven werkt ook beter dan algemene complimenten (zie leerwerkkaart feedback geven). Andere instrumenten, naast feedback, voor een leerkracht zijn terugkoppeling, leerwand en klassenboek. De leerwand is een muur waarop kaarten van de competenties van leerlingen worden gehangen. Iedere keer wanneer een leerling iets goeds heeft gedaan of geleerd, wordt het op de muur erbij gehangen/ geschreven.

Bovendien geeft het de andere leerlingen inzicht bij wie ze wat kunnen vragen. De leerkracht kan dan ook naar de muur verwijzen wanneer een leerling met een vraag komt.

Het *klassenboek* is een weergave van wederzijdse waardering. De leerling schrijft op wat hem positief opvalt bij andere leerlingen. Het mogen geen oordelen zijn, want het gaat om constatering en (h) erkenningen. Bijvoorbeeld: 'Alex wil echt helpen. Hij helpt met rekenen.' Of: 'Ik vind het fijn dat Loes en Alexandra weer goed met elkaar omgaan.' Door leerlingen te laten toelichten wat er goed is gegaan en hoe zij hieraan hebben

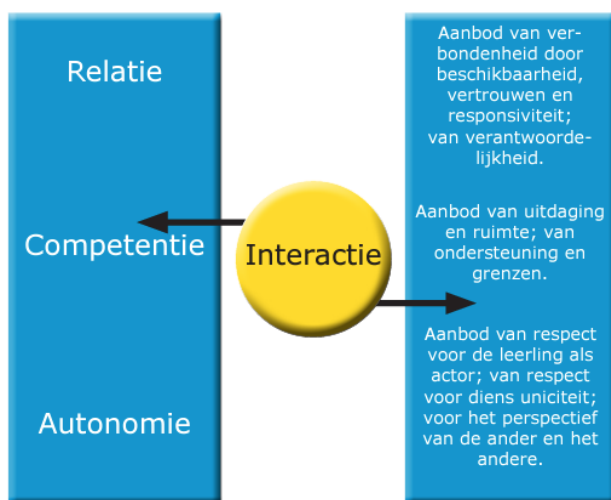
bijgedragen, leren ze op metacognitieve manier naar zichzelf kijken en krijgt de leerkracht informatie over het leerproces van de leerlingen. Kinderen voelen zich daardoor ook meer gezien.

Er zijn ook andere werkvormen naast terugkoppeling, klassenboek en leerwand die meer inspelen op elkaar, aandacht geven en omgaan met de anderen. Voorbeelden daarvan zijn het werken met complimentenrondes, sociale vaardigheidsmethoden, vertrouwensoefeningen, dramawerkvormen e.d..

De drie basisbehoeften en mogelijke barrières.

Pedagogische tact is het antwoord op de drie psychologische basisbehoeften relatie, competentie en autonomie.

Het pedagogische grondfiguur hiernaast (Stevens & Bors, 2013, p.97) brengt dit in beeld.

Figuur 1. Pedagogisch grondfiguur (Stevens & Bors, 2013, p.97).

Er zijn drie barrières die leerkrachten af kan houden van pedagogische tact en het voorzien in de drie basisbehoeften, namelijk:

1. Oordelen
2. Cynisme
3. Angst (Scharmer. 2007)

Leerkrachten moesten zich bewust zijn van hun barrières, anders kunnen zij zichzelf ten onrechte als authentiek beschouwen.

“Met andere woorden een leerkracht die zich meer bewust is van zichzelf, van denken en voelen, is beter in staat om zich te kunnen inleven en om contact te maken met een leerling” (Stevens & Bors, 2013, p.53).

Scharmer (2007) zet tegenover de drie barrières drie 'zijnstoestanden', te weten:

- open geest (denken zonder oordeel)
- open wil (loskomen van alles onder controle willen houden)
- open hart (tegenhanger van cynisme waarbij men liefdevol tegen zichzelf, anderen en de wereld is).

Figuur 2. U-theorie van Scharmer (2007, p. 57)

Loslaten eigen kompas.

En zoals Delfos (2006) opmerkt is goede communicatie altijd aangenaam, omdat je contact maakt met elkaar. Gelukkig geven leerlingen ons veel kansen om contact te maken, zodat we altijd de mogelijkheid hebben om een situatie te verbeteren. Een belangrijk aspect is het loslaten. Het gaat dan even niet om het handelingsplan of het leren van het kind, maar om het appél wat het kind op dat moment uitstraalt en waarop je, als leerkracht,

ingaat. Dit betekent dat de leerkracht dan kritisch kijkt. Zijn verantwoordelijkheid neemt. Soms betekent dit het loslaten van een vertrouwde, gangbare (ingeslepen) reactie zodat je als leerkracht iets nieuws leert (Middendorf, 2015).

Middendorf noemt dit het even loslaten van 'het eigen kompas'. Zo'n leerkracht is dan in dialoog en handelt in het moment (Van Manen, 2014). Deze leerkracht is alert, interpreteert de signalen en handelt in het belang van de persoon van de leerling. Als leerkracht zorg je er dan ook voor dat je de boodschap zorgvuldig overdraagt naar de leerling.

Werkvormen voor de leerkracht.

Hoe word je als leerkracht sensitiever?

Werkvormen voor de leerkracht om te komen tot pedagogische tact is een onderzoek naar zichzelf. Werkvormen hiervoor zijn onder andere;

- een startbrief schrijven met de eigen biografie
- de herinnering van een favoriete leraar ophalen
- reflectie op de eigen praktijk geven van een situatie waarin je de leerkracht was die je wilde zijn.

Bij alle vormen is het realiseren van je waarden het doel. Zoals eerder vermeld is de biografie van jezelf van belang. Wie was je als kind, waar was dat kind goed in, wat had dat kind nodig en door wie of wat werd het belemmerd? Daarnaast is het besef van bepaalde gebeurtenissen in je leven van belang om je zo van bepaalde barrières bewust te maken. Om daarna na te gaan hoe je het op dit moment doet. Ga hiervoor eens met leerlingen in gesprek of laat ze een tekening maken over hoe zij zich voelen in de klas en wat zij van hun leerkracht vinden. Of ga in gesprek met andere leerkrachten over geslaagde situaties en vertel elkaar belangrijke voorinformatie, de geslaagde situatie, het gebruikelijke gedrag van jou in zo'n situatie en ga dan met elkaar het gedrag in de geslaagde situatie analyseren om zo de kenmerken eruit te halen.

Literatuur: Delfos, M. (2006). Communiceren is contact. De wereld van het jonge kind, juli, p. 300-303. Manen, van M. (2014). Weten wat te doen. Pedagogische sensitiviteit in de omgang met kinderen. Driebergen: NIVOZ. Middendorf, J.W.H. (2015). Relatie naar leer-kracht. Een onderzoek naar pedagogisch tactvol handelen van leerkrachten. Baarn; De Weijer Uitgeverij. Scharmer (2007). Theorie U. Christoffor. Stevens, L. & Bors, G. (2013). Pedagogische tact. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.

